

**УКРАЇНА – КИТАЙ —
25 РОКІВ СПІВРОБІТНИЦТВА:
РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.
«ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ»**

**Україна – Китай – 25 років співробітництва:
результати та перспективи: «Один пояс,
один шлях» / Кер. авт. кол. і наук. ред.
О.М.Олійник. – К.: Інститут всесвітньої
історії НАН України, 2018. – 392 с.**

У сучасній історіографії посилюється інтерес до дослідження відносин України із зарубіжними країнами в новітній геополітичній системі. Означена наукова проблема нині набуває винятково важливого значення як у теоретичному, так і практичному аспектах. Це закономірно, оскільки кінець ХХ – початок ХХІ ст. означений радикальними геополітичними перетвореннями та, відповідно, створенням якісно нової моделі відносин України із зарубіжними країнами й організаціями, пошуком дієвих напрямів міжнародної співпраці у змінній системі геополітичних координат. Особливої актуальності набувають питання трансформації зовнішньої політики нашої країни в контексті світової кон'юнктури, що склалася на етапі новітнього відтинку всесвітньо-історичного процесу й переоблаштування світоустрою.

Зауважимо, потреба вироблення чіткої позиції України щодо можливостей, перспектив реалізації стратегії, що базується на науковій основі входження за нових умов у світову спільноту, вимагає наукового дослідження теоретико-концептуальних засад і практики здійснення зовнішньополітичних стосунків із зарубіжними країнами на дво- та багатосторонній основі. Варто зазначити, що сьогодні існує багато спроб висвітлення цих питань, передусім на популярно-публіцистичному рівні, проте відсутні серйозні аналітичні дослідження, які ґрунтувалися б на новітньому методологічному матеріалі й підходах, а також джерелознавчій базі. До того ж, підкреслимо, у дискурсі вивчення сучасних українсько-зарубіжних відносин домінують праці, що заторкують переважно західні держави та міжнародні структури (НАТО, ЄС і т. д.), тоді як проблеми взаємозв'язків України із КНР, Японією, Індією, Індонезією, іншими країнами Східно- та Південноазійського регіону малодосліджені. А реалії внутрішнього та зовнішнього характеру гостро ставлять питання утвердження нашої країни у цілісній системі міжнародних відносин у світовому контексті ХХІ ст., а також відстоювання національних інтересів та геостратегічних пріоритетів сучасності та в довготривалій перспективі.

Серед останніх праць українських фахівців, котрі зверталися до історії країни у всесвітньо-історичному контексті, виокремимо фундаментальну колективну монографію, підготовлену за результатами однойменної міжнародної наукової конференції, що відбулася 28 квітня 2017 р. Її організаторами виступили Інститут всесвітньої історії НАН України, Інститут Конфуція

Київського національного лінгвістичного університету та історичний факультет Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Конференція стала першою міжнародною, участь в якій узяли не тільки провідні українські, але й китайські фахівці. На форумі було представлено результати наукових студювань із проблем українсько-китайських відносин за 25 років співпраці з часу встановлення дипломатичних відносин між країнами (1992 р.). Презентовані на конференції унікальні матеріали утворили основні контури рецензованої монографії, яка стала першою науковою спільною роботою дослідників з України і КНР, де вміщено результати досліджень наукових шкіл двох країн із зазначеної проблематики. Автори глибоко і професійно показують розвиток та місце Китаю у світі, а також ретельно аналізують стан і перспективи співпраці між Україною та КНР в економічній, енергетичній, науково-освітній, культурній сферах. Значний інтерес викликає розгляд ролі та місця Китаю у сучасній системі міжнародних відносин. Широко осмислено й викладено ідею «Один пояс, один шлях», напрями та результати її реалізації, а також українсько-китайські й міжнародні відносини. Коло питань, які висвітлюють автори з двох країн, надзвичайно широке: місце Китаю у глобальних процесах, сучасній системі міжнародних відносин; азіатський вектор проекту «Один пояс, один шлях»; уперше в історіографії аналізуються історичні та політичні основи українсько-китайських двосторонніх відносин; зв'язки в економічній та енергетичній сферах, науці, освіті, культурі.

Директор Інституту всесвітньої історії НАН України д-р іст. наук, проф. А.Кудряченко в передмові до видання констатує, що установа «розширює співпрацю на цьому напрямі (українсько-китайському), зокрема й у рамках китайської ініціативи “Один пояс, один шлях”» (с.19). Структурно монографія складається із семи пов'язаних за історично-проблемним принципом розділів, кожен із яких уміщує кілька параграфів. Перший розділ розпочато з аналізу значення й ролі КНР у сучасних світових процесах, простеження впливу вчення Конфуція на нинішній світ і мотивування ваги Китаю у глобальному управлінні. За словами А.Кудряченка, «аналіз основних тенденцій розвитку сучасної геополітичної ситуації свідчить, що формується нова багатополярна модель світового устрою, в межах якої поряд із США доволі потужно заявляє про себе новий центр сили, яким стає нинішній Китай» (с.14). За останні роки політики реформ та відкритості Китай перетворився на потужну державу з міцною економікою, сучасною наукою та ефективним державним управлінням (с.22). Ключовим моментом нинішнього всесвітньо-історичного успіху цієї країни стало вмиле поєднання старого й нового у процесі модернізації.

У виданні показано вагу Китаю у глобальному управлінні, завдяки чому навіть в умовах світової кризи 2008–2010 рр. він продовжував розвиватися при падінні економіки більшості країн світу. Саме внаслідок зміцнення Китаю центр світового прогресу й економічного розвитку почав переміщуватися із Західної Європи та Північної Америки до Азіатсько-Тихоокеанського регіону. За висновками О.Олійника, «успіхи Китаю в економічному розвитку вплинули на позицію китайського політичного керівництва щодо ролі у світових процесах» (с.41).

Другий розділ праці – «Китай у сучасній системі міжнародних відносин» – присвячено показу динаміки американсько-китайських відносин кінця ХХ – початку ХХІ ст. як свідчення нової ролі КНР у міжнародній системі координат, розвитку відносин між Китаєм та ЄС (основні етапи й форми), їх інституціоналізації, урокам для України, а також розкриттю близькосхідної політики Пекіна на сучасному етапі, основних тенденцій у китайсько-індійському співробітництві.

Питання науково-концептуального дискурсу азіатського вектора проекту «Один пояс, один шлях» розглядаються у третьому розділі видання. Проголосивши цю ідею, Китай фактично презентував нову концепцію співіснування країн світу. «Один пояс, один шлях» є глобальним процесом, який не має обмежень ані у просторі, ані у часі, він спрямований на зміцнення механізмів співпраці, формування її нової моделі, інтеграцію та взаємодію між різними країнами та регіонами світу. Для ключових держав Близького та Середнього Сходу (Пакистан, Іран, Саудівська Аравія) найбільше значення має центральний транс'євразійський транспортний коридор: Китай – Центральна та Західна Азія – Перська затока – Середземне море. Автори праці безспідставно заявляють, що проект має великий потенціал для створення умов і моделей багатовекторного регіонального співробітництва, передусім у галузях транспортних перевезень, розвитку енергетики, науково-технічної співпраці, інформаційного обміну, аграрного освоєння, туризму, зміцнення безпеки та політичної взаємодії (с.373).

Центральними розділами монографічного дослідження стали четвертий – сьомий, в яких уперше у вітчизняній історіографії висвітлено історію становлення й розвитку українсько-китайських двосторонніх відносин, основні їх етапи та нормативно-правові засади. Цікаво, що історичні зв'язки України та Китаю сягають ще часів Київської Русі. Неабияк сприяв цьому Великий Шовковий шлях, що з'єднував суходолом Китай із Центральною Азією, Близьким Сходом і Західною Європою. Автори праці зазначають, що українсько-китайські стосунки не переривалися впродовж тривалого історичного процесу й до сьогодні країни виявляють обопільний інтерес, наповнюючи їх новим змістом та ідеями.

Китай став однією з перших країн світу, яка вже 27 грудня 1991 р. визнала незалежну Україну, а у січні 1992 р. було встановлено дипломатичні відносини. Відтоді обидві держави демонстрували високий рівень двосторонніх контактів та прагнення до поглиблення співпраці в усіх галузях. Із перших кроків це співробітництво переконливо набуло багатоаспектного характеру, взаємопізнання культур двох великих цивілізацій: китайської та східнослов'янської, стрижнем якої є українська.

Автори праці, характеризуючи початковий період відносин у період незалежності України, зазначають, що саме у цей час українсько-китайські взаємини стрімко розвивалися, і пов'язано це було з активним політичним діалогом на найвищому рівні, створенням необхідної договірно-правової бази та практичним здійсненням досягнутих домовленостей у різних сферах співпраці: торговельно-економічній, військово-технічній, науково-освітній,

культурній тощо (с.218). За 25 років співробітництва (1992–2017 рр.) між Україною та Китаєм склалася певна система відносин, яка, за словами керівників обох держав, має визначення поглибленого стратегічного партнерства. Політико-правову базу двосторонніх взаємин становлять понад 300 документів різного рівня. Не лише Київ і Пекін, а ще 12 міст з обох сторін мають партнерські відносини. Понад 90 міжрегіональних угод, меморандумів та протоколів різних суб'єктів відносин визначають перспективи взаємодії обох держав і народів (с.18). Китай став одним із найбільших торговельних партнерів України.

Четвертий розділ праці має назву «Китайсько-українське співробітництво в економічній та енергетичній сферах». Тут зроблено успішну спробу охарактеризувати результати взаємовідносин Китаю та України у зазначеній галузі, визначити їх перспективи в контексті проекту «Один пояс, один шлях», з'ясувати проблеми та шляхи їх подолання у залученні китайських інвестицій у вітчизняну економіку. Можна погодитися з твердженням українських фахівців, що нині «вкрай важлива активізація двостороннього торговельно-економічного співробітництва, різке збільшення припливу китайських інвестицій і використання технологічних і фінансових можливостей Китаю для модернізації української економіки» (с.271). Зазначається, що участь України у глобальних прагненнях Китаю, зокрема в ініціативі «Один пояс, один шлях», що спрямована на відродження Великого Шовкового шляху, який свого часу з'єднав Китай із країнами Європи, має великі перспективи. І неабияку роль тут відіграє географічне розташування нашої країни. Участь у цьому проекті дозволяє розраховувати на потужну, у першу чергу фінансову, а також технологічну підтримку з боку Китаю (с.375–376).

Зазначимо, що розвиток українсько-китайського співробітництва дедалі більше стає багатосекторальним. У цьому зв'язку значний інтерес викликає наступний розділ – «Китайсько-українське співробітництво у сфері науки та освіти». Дослідники наводять чимало яскравих і маловідомих фактів про співпрацю України й Китаю у сфері вищої освіти, науково-технічного співробітництва між НАН України та науковими організаціями, промисловими підприємствами, комерційними структурами китайської провінції Шаньдун. У цьому контексті заслуговує на увагу цікавий фактологічний матеріал щодо участі за роки незалежності інститутів НАН України в розбудові технопарків у Китаї, опанування китайськими фахівцями українських методик досліджень і технологій, сприянні розвитку сучасної ракетно-космічної галузі Китаю тощо (с.379). Акцентується увага на створенні при закладах вищої освіти України інститутів Конфуція, в яких викладається китайська мова: Луганському національному педагогічному університеті ім. Т.Шевченка (2007 р.), Київському національному університеті ім. Т.Шевченка, Харківському національному університеті ім. В.Каразіна (2008 р.), Південноукраїнському національному педагогічному університеті ім. К.Ушинського (2012 р.), Київському національному лінгвістичному університеті (2013 р.).

Завершує монографію сьомий розділ, в якому предметно представлено китайсько-українське співробітництво у сфері культури. Оригінальністю

відзначається другий параграф розділу – «Анімація та комп'ютерні ігри: китайська локалізація» (с.349–357), в якому розкрито розвиток анімації й комп'ютерних ігор як одного з напрямів культурної політики та однієї з моделей галузі культурної індустрії. Дослідники роблять висновок, що «анімація як індустрія має такі особливості, як великий масштаб виробництва (зокрема за числом фірм та працівників), який поступається тільки американському; об'ємний ринок, найбільший у світі; зрілі механізми ринкового регулювання галузі з меншим, ніж у інших, втручанням держави, ліберального ціноутворення та позбавлений від явищ монополізму вільної конкуренції; досить розвинена правова система з відпрацьованими інструментами захисту прав на інтелектуальну власність». Можна погодитися з визначенням, що «анімація – це не тільки основа, яка об'єднує діяльність у сфері анімації, – це акт творчості мистецького, літературного, культурного, музичного, архітектурного або креативного змісту. Ця сфера виробляє твори, які також є культурним продуктом, видом виробництва анімаційного товару або відповідної послуги» (с.349). Представлені матеріали в галузі культурної економіки Китаю відкривають нову сторінку, перспективні напрями й можливості щодо співпраці між КНР та Україною.

Представлене монографічне дослідження вчених України та Китаю є важливою віхою в новітній історіографії, першою спільною науковою роботою двох країн із розкриття українсько-китайських відносин сучасності, їх стану та перспектив у всесвітньо-історичному контексті.

Позитивно оцінюючи рецензоване видання, хотілося б висловити деякі побажання. На нашу думку, у такій комплексній праці варто було подати окремим розділом теоретико-методологічні засади вивчення встановлення й розвитку українсько-китайського співробітництва сучасності, особливо це торкається історіографії проблеми та понятійно-категоріального апарату, що дозволило б глибше і предметніше осмислити, зрозуміти поставлені науково-дослідницькі завдання. Розглядаючи історичні та політичні передумови становлення українсько-китайських відносин доцільно ширше показати радикальні зміни, які відбулися у світі, що й зумовило створення якісно нової системи міжнародних відносин і, відповідно, новітню модель взаємодії між обома країнами нині.

Видання стане у пригоді всім, кого цікавить історія Китаю, світу, розвиток українсько-китайських відносин, сучасні політика й міжнародні відносини. Книга цінна також усім, хто цікавиться історією України у світовому контексті. Уважаємо, що, попри можливість читання електронного варіанта, монографію слід видати більшим накладом, забезпечити освітні заклади України, в яких природно зростає інтерес до вивчення Китаю, як і кількість китайських студентів.

Леся Алексівець (Тернопіль)
Микола Алексівець (Тернопіль)